

พิธีกรรมเซ่นไหว้ตาของกลุ่มชาวไทยเขมร : ศึกษาเฉพาะกรณีหมู่บ้านกราม
ตำบลไพร อำเภอบึงสามพัน จังหวัดศรีสะเกษ

เรือเอกหญิง ระพีพรรณ คมวีส

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญามนุษยวิทยามหาบัณฑิต

สาขาวิชามนุษยวิทยา ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2540

ISBN 974-637-255-6

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

THE SANNEAKTA RITUAL OF THAI-KHMER GROUP : A CASE STUDY OF BAN GRAM
TAMBON PRAI, AMPHOE KHUN HAN, SI SA KET

Lieutenant Rapeephan Komsai (NAVY)

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Arts in Anthropology
Department of Sociology and Anthropology

Graduate School

Chulalongkorn University

Academic Year 1997

ISBN 974-637-255-6

หัวข้อวิทยานิพนธ์

พิธีกรรมแซนเนียะดา ของกลุ่มชาวไทยเขมร : ศึกษาเฉพาะ
กรณี หมู่บ้านกราม ตำบลไพร อำเภอบุนหาญ จังหวัดศรีสะเกษ

โดย

เรือเอกหญิง ระพีพรรณ คมใส

ภาควิชา

สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา

อาจารย์ที่ปรึกษา

รองศาสตราจารย์ ดร.อมรา พงศาพิชญ์

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้มหาวิทยาลัยฉบับนี้ เป็นส่วน
หนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโทบัณฑิต

..... คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

(ศาสตราจารย์ นายแพทย์ สุภวัฒน์ ชูติวงศ์)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุภางค์ จันทวานิช)

..... อาจารย์ที่ปรึกษา

(รองศาสตราจารย์ ดร. อมรา พงศาพิชญ์)

..... กรรมการ

(รองศาสตราจารย์ ดร.ปรีชา คูวินทร์พันธุ์)

พิมพ์ต้นฉบับบทคัดย่อวิทยานิพนธ์ภายในกรอบสี่เหลี่ยมนี้เพียงแผ่นเดียว

ระพีพรรณ คมาส, เรือเอก : พิธีกรรมแซนเนียะตาของกลุ่มชาวไทยเขมร : ศึกษาเฉพาะกรณีหมู่บ้านกราม ตำบลไพร อำเภอบุณฑล จังหวัดศรีสะเกษ (THE SANNEAKTA RITUAL OF THAI - KHMER GROUP : A CASE STUDY OF BAN GRAM, TAMBON PRAI, AMPHOE KHUN HAN, SI SA KET)
อ.ที่ปรึกษา : รศ.ดร. อมรา พงศาพิชญ์, 114 หน้า. ISBN 974-637-255-6

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ เป็นการศึกษา เรื่อง พิธีกรรมแซนเนียะตาของกลุ่มชาวไทยเขมร : ศึกษาเฉพาะกรณีหมู่บ้านกราม ตำบลไพร อำเภอบุณฑล จังหวัดศรีสะเกษ เพื่อศึกษาสัญลักษณ์และความหมายที่เข้าในพิธีกรรม และศึกษาหน้าที่รวมทั้งวิเคราะห์หน้าที่ของพิธีกรรม ที่มีผลต่อการจัดระเบียบสังคมของชาวไทยเขมร วัตถุประสงค์ของพิธีกรรมแซนเนียะตา เพื่อเป็นการเฉลิมฉลองความสำเร็จในงานการเพาะปลูก และเพื่อเป็นการเซ่นสรวงบูชาผีบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว

สำหรับวิธีการวิจัย ใช้วิธีการค้นคว้าจากเอกสารและการวิจัยสนามทางมานุษยวิทยา โดยใช้การสังเกตแบบมีส่วนร่วม และการสัมภาษณ์ผู้ที่มีความรู้เกี่ยวกับพิธีกรรมแซนเนียะตา ได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ชองเม็ง และชาวบ้านที่มีอายุตั้งแต่ 40-85 ปี

ผลการศึกษาพิธีกรรมแซนเนียะตาพบว่า ประการที่หนึ่งสภาพเศรษฐกิจปัจจุบัน ทำให้การเข้าร่วมพิธีกรรมของชาวบ้านมีวัตถุประสงค์แตกต่างกัน คือ ชาวบ้านกลุ่มหนึ่ง เข้าร่วมพิธีกรรมด้วยความเชื่อเกี่ยวกับผีบรรพบุรุษ ที่ได้ถูกสังฆสมานาน และชาวบ้านอีกกลุ่มหนึ่ง ต้องการเสี่ยงโชคจากการไ้ห่วยของมมีวด ประการที่สองสัญลักษณ์ที่ปรากฏในพิธีกรรม มีความหมายที่แสดงให้เห็นถึง ความสัมพันธ์ที่มนุษย์มีต่ออำนาจเหนือธรรมชาติ และประการสุดท้าย หน้าที่ของพิธีกรรมแซนเนียะตา ทำให้ผู้ที่อยู่ในหมู่บ้านและญาติมิตรได้มีโอกาสมาพบปะกัน ก่อให้เกิดความเป็นปึกแผ่นในสังคม

ภาควิชา .....สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา.....
สาขาวิชา .....มานุษยวิทยา.....
ปีการศึกษา .....2540.....

ลายมือชื่อนิติกร ร.อ.หญิง .....
ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา .....
ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาร่วม .....

พิมพ์ต้นฉบับบทคัดย่อวิทยานิพนธ์ภายในกรอบสี่เหลี่ยมนี้เพียงแผ่นเดียว

C830739 : MAJOR
#EVC830739 : MAJOR SOCIOLOGY AND ANTHROPOLOGY

KEY WORD: RITUAL /SANNEAKTA

RAPEEPHAN KOMSAI, LIEUTENANT : THE SANNEAKTA RITUAL OF
THAI - KHMER GROUP : A CASE STUDY OF BAN GRAM, TAMBON
PRAI, AMPHOE KHUN HAN, SI SA KET.

THESIS ADVISOR : ASSO. PROF. AMARA PONGSAPICH , PH.D.

114 pp. ISBN 974-637-255-6

This thesis explores the symbolic meaning and function of the Sanneakta ritual. Sanneakta a ritual concerned with the belief in ancestors' spirits. The purpose in performing this ritual is to celebrate the agricultural feast and give charitable and pious deeds to the dead ancestors.

The methodology of the study is documentary research and anthropological field work employing participant observation and interview of key informants.

The findings are, firstly, people are motivated to be involved in ritual differently. The first group performs pious deeds to the ancestors while the second group joins the ritual to interpret symbolic meanings into numbers to buy lotteries. Secondly, symbols in "Sanneakta" represent the relationships between human beings and super natural spirits. And, lastly, ritual events bring relatives who usually live far away back to the village and hence creat social solidarity.

ภาควิชา.....สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา

สาขาวิชา.....มานุษยวิทยา

ปีการศึกษา.....2540

ลายมือชื่อผู้พิมพ์.....จ.อ.หญิง สุภาวดี อ. 5.4.

ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา.....อ.อ. อภิชาติ

ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาร่วม.....

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จได้ด้วยความเมตตากรุณาจากอาจารย์ 3 ท่าน คือ รองศาสตราจารย์ ดร.อมรา พงศาพิชญ์ อาจารย์ที่ปรึกษา รองศาสตราจารย์ ดร. ปรีชา คุณินทร์พันธุ์ กรรมการสอบวิทยานิพนธ์ และรองศาสตราจารย์ ดร.สุภาวงศ์ จันทวานิช ประธานสอบวิทยานิพนธ์ อาจารย์ทั้ง 3 ท่านได้ให้ทั้งคำปรึกษา คำแนะนำ ทักษะในการศึกษา และข้อคิดอันมีค่า จึงทำให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จสมบูรณ์ขึ้นมาได้ ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณไว้ ณ โอกาสนี้

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณคณาจารย์ทุกท่านที่ได้ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้แก่ผู้วิจัยมาเป็นลำดับ จนได้ประสบความสำเร็จในการศึกษามาถึงปัจจุบัน และเนื่องจากทุนการวิจัยครั้งนี้ บางส่วนได้รับมาจากทุนอุดหนุนการวิจัยของบัณฑิตวิทยาลัย จึงขอขอบคุณบัณฑิตวิทยาลัยมา ณ ที่นี้ด้วย

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้จะสำเร็จไม่ได้ หากไม่ได้รับความร่วมมืออย่างดีจากชาวบ้านกราม ที่ให้ข้อมูลต่าง ๆ แก่ผู้วิจัยอย่างดียิ่ง

ท้ายนี้ ผู้วิจัยใคร่ขอกราบขอบพระคุณ บิดา - มารดา ผู้ที่ให้กำเนิดแก่บุตรรวม ทั้งเป็นผู้ที่ให้การกำลังใจมาตลอด จนสำเร็จการศึกษา

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญแผนที่และสารบัญตาราง.....	ญ
สารบัญรูปภาพ.....	เ
1 บทนำ.....	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 สมมติฐานในการวิจัย.....	4
1.3 วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	4
1.4 แนวความคิดที่ใช้ในการวิจัย.....	4
1.5 เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	11
1.6 ขอบเขตการวิจัย.....	17
1.7 นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย.....	17
1.8 วิธีการศึกษาและวิธีการวิจัย.....	18
1.9 การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	18
1.10 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	19
1.11 การวิเคราะห์และแปลความข้อมูล.....	20
2 สภาพชุมชนทั่วไปของหมู่บ้าน.....	21
2.1 สภาพชุมชนทั่วไปของหมู่บ้านกราม.....	21
2.2 ลักษณะทางภูมิศาสตร์.....	21
2.3 การคมนาคม.....	23
2.4 ลักษณะของหมู่บ้านและการตั้งบ้านเรือน.....	23

สารบัญ (ต่อ)

บทที่

2.5	ลักษณะการตั้งบ้านเรือน.....	25
2.6	ประวัติหมู่บ้าน.....	25
2.7	ลักษณะประชากร.....	28
2.8	การศึกษา.....	28
2.9	การสาธารณสุข.....	30
2.10	การสื่อสาร.....	31
2.11	สภาพเศรษฐกิจ.....	32
2.12	อาชีพ.....	34
2.13	ลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรม.....	36
2.14	ศาสนาและความเชื่อ.....	38
2.15	วัฒนธรรมความเป็นอยู่ชาวเขมรสมัยโบราณ.....	39
2.16	ภาษา.....	40
2.17	แต่งกาย.....	42
2.18	การเมืองการปกครอง.....	43
2.19	หนังสือ.....	45
2.20	ประเพณีและวัฒนธรรม.....	45
3	พิธีกรรมแซนเนียะตา.....	51
3.1	ความเป็นมาของพิธีกรรมแซนเนียะตา.....	55
3.2	พิธีกรรมแซนเนียะตา.....	55
3.3	ลักษณะของกระตมตา หรือ กระท่อมตา.....	57
3.4	สิ่งแวดล้อมรอบ ๆ กระตมตา.....	58
3.5	อุปกรณ์และสิ่งของที่ใช้ในการประกอบพิธี.....	58
3.6	ขั้นตอนของพิธีกรรมแซนเนียะตา.....	63

สารบัญ(ต่อ)

บทที่

3.7	การประกอบพิธีกรรมแซนเนียะตา.....	68
4	วิเคราะห์สัญลักษณ์สำคัญในพิธีกรรมแซนเนียะตา.....	78
4.1	สัญลักษณ์และความหมายที่ใช้ในพิธีกรรมแซนเนียะตา.....	81
4.2	สัญลักษณ์พิธีกรรมแซนเนียะตา: ขั้วอุดมคติ (Ideological Pole)....	85
4.3	สัญลักษณ์พิธีกรรมแซนเนียะตา: ขั้วความรู้สึก (Sensory Pole).....	86
5	บทสรุป.....	89
	รายการอ้างอิง.....	94
	ประวัติผู้วิจัย.....	114

สารบัญแผนที่ และตาราง

ญ

แผนที่

หน้า

- 1 แผนที่แสดงอาณาเขตของจังหวัดศรีสะเกษ.....22
- 2 แผนที่แสดงอาณาเขตติดต่อหมู่บ้านกราม.....24
- 3 แผนที่แสดงลักษณะของหมู่บ้านกราม.....26
- 4 แผนที่แสดงบริเวณที่ประกอบพิธีกรรมแซนเนียะตา.....56

ตาราง

- 5 ตารางแสดงการถือครองที่ดิน.....33
- 6 ตารางคำเรียกญาติฝ่ายหญิง และฝ่ายชายตามภาษาเขมร.....37
- 7 ตารางคำเรียกภาษาไทยเทียบกับภาษาเขมร.....41
- 8 ตารางรายชื่อกานัน.....44
- 9 ตารางประเพณีและพิธีกรรมในรอบปี.....46

ภาพที่	หน้า
1 ลักษณะ "กระตมตา".....	97
2 รูปปั้นต่าง ๆ ภายในกระตมตา.....	98
3 ลักษณะ "ก้นตางราง".....	99
4 ลักษณะ "ขมเวิรพอร์ม".....	100
5 ลักษณะ "ตันเวิรพอร์ม".....	101
6 การย่างขมเวิรพอร์ม.....	102
7 ลักษณะ "สลาเทิล".....	103
8 ซองเมิง คนปัจจุบัน.....	104
9 สุนัขของเนยะตา.....	105
10 ชาวบ้านรดน้ำ ซองเมิง.....	106
11 ชาวบ้านรอเข้าร่วมพิธี.....	107
12 คนตรีที่พาทยของมมีวด.....	108
13 มมีวดกำลังเข้าทรง.....	109
14 มมีวดกำลังรำร่าไปกลางปะรำพิธี.....	110
15 มมีวดรำร่าไปกระตมตา พร้อมกับประพรมน้ำอบ ให้หอมชาวบ้าน.....	111
16 ซองเมิงกำลังทำพิธีอัญเชิญผีเนยะตามากินของคาว หวาน.....	112
17 ซองเมิงกำลังบอกโช้ไก่ที่ต้มแล้ว เพื่อเสี่ยงทายฝนฟ้า.....	113